

УДК 130.2

**СВЯТО ЯК СОЦІАЛЬНО-КУЛЬТУРНИЙ
ФЕНОМЕН: ФУНКЦІОНАЛЬНИЙ АНАЛІЗ****HOLIDAY AS A SOCIO-CULTURAL
PHENOMENON: FUNCTIONAL ANALYSIS****Поправко О. В.,**

кандидат філософських наук, старший викладач кафедри історії, археології і філософії, Мелітопольський державний педагогічний університет ім. Богдана Хмельницького (Мелітополь, Україна), e-mail: popravko_olga@ukr.net

Popravko O. V.,

Candidate of Philosophy, Senior Lecturer of the Department of History, Archeology and Philosophy, Melitopol State Pedagogical University named after Bogdan Khmelnytsky (Melitopol, Ukraine), e-mail: popravko_olga@ukr.net

Розкрито функціональний діапазон свята як соціально-культурного феномену. Автор переконаний, що свято як багатовимірне внутрішньо суперечливе явище може бути усвідомлене в усій своїй поліфункціональній значимості тільки за допомогою аналізу його специфічної дієвості як символічної форми, вписаної в загальне тіло культури. Він пропонує власний підхід, який враховує сутнісні характеристики свята як культурно-засадиного феномену, що обумовлюють необхідність його існування в сучасному соціокультурному просторі.

Функціональний діапазон свята має універсальні параметри – ключові функціонально-значеневі блоки, кожен з яких містить сукупність функцій, які перетинаються між собою, підсилюючи та доповнюючи одна одну.

Автор виділяє культурно-, людино- і соціальноформуючі функціональні блоки, кожен з яких містить систему власних функцій. Наскрізними функціями, кожна з яких також є багатовимірною, можна вважати смислоформуючу, компенсаторну, комунікативну, художньо-естетичну, виховну, а також формування простору свободи в культурному бутті людини.

Запропонований варіант класифікації розширює уявлення про свято як соціально-культурний феномен і дозволяє наблизитись до усвідомлення методології його вивчення.

Ключові слова: свято, соціокультурний простір, функціональний діапазон, функціонально-сміслові блоки.

The article describes the functional range of the holiday as a socio-cultural phenomenon. The author is convinced that the holiday as a multidimensional internal contradictory phenomenon can be realized in its entire polyfunctional significance only through the analysis of its specific effectiveness as a symbolic form, inscribed in the general body of culture. She offers her own approach, which takes into account the essential characteristics of the holiday as a cultural and fundamental phenomenon, which determine the necessity of its existence in contemporary socio-cultural space.

The functional range of the holidays has universal parameters – key functional and semantic blocks, each containing a set of functions that intersect each other, amplifying and complementing each other.

The author highlights cultural, human and social forming functional blocks, each of which contains a system of its own functions. Transversal functions, each of which are also multidimensional, can be considered senseforming, compensatory, communicative, artistic and aesthetic, educational, as well as the formation of the space of freedom in the cultural existence of man.

The proposed classification option broadens the idea of a holiday as a socio-cultural phenomenon and allows you to come closer to understanding the methodology of its study.

Keywords: holiday, socio-cultural space, functional range, functional-semantic blocks.

Свято як соціальне й культурне явище супроводжувало всю історію розвитку людства. Виступаючи важливим елементом соціально-культурної організації воно було своєрідною формою регулювання людської діяльності.

Свято як феномен неодноразово виступало об'єктом дослідження, але й сьогодні воно не

втратило своєї актуальності, адже залишається важливою й неодмінною складовою сучасної соціокультурної реальності. Однією з проблем, яка виникає при дослідженні свята, є визначення його функціонального діапазону.

Кожен дослідник, який досліджував свято, певною мірою торкався питання його функціонального значення, хоча саме це значення осмислювалось виходячи з різних теоретико-методологічних настанов. Суттєвий доробок щодо системного осмислення цього питання міститься в концепції М. Бахтіна, який розглянув значення й функціональні аспекти західноєвропейського карнавалу періоду Середньовіччя та епохи Відродження. А. Піотровський описав функції масових свят античної карнавальної традиції. Функціональне значення свят різних епох вивчали О. Беніфанд, Д. Генкін, А. Мазаєв. К. Жигульський, Д. Угринович. Власне бачення функціонального діапазону свята пропонують Я. Белоусов, Т. Ванченко, С. Герасімов, І. Гужова, Н. Лаврикова, М. Литвинова, М. Медведєва, І. Проніна та інші сучасні дослідники.

Ми пропонуємо власний підхід до вирішення зазначеної проблеми. У святі концентруються абсолютні рівні людського життя, у загальному вигляді осягається сутність культурного буття, часу, простору, колективності, врешті-решт, культурності, антропності й соціальності, взятих у їхній цілісності й суттєвості [12, с. 114]. Ці сутнісні характеристики необхідно враховувати при осмисленні його функціонального діапазону.

У результаті проведеного нами аналізу існуючих підходів до визначення функціонального значення свята було виявлено, що вже сформувався певний комплект його основних функцій, який, проте, має певні варіації як стосовно їхньої номенклатури, так і самої характеристики та логіки розташування. Я. Белоусов визначає такі функції свята: 1) урочисте відновлення життя, 2) комунікативна й регулятивна (задоволення потреби в спілкуванні й знятті соціальних обмежень), 3) компенсаторна (зняття напруги, відновлення фізичних і психічних сил), 4) емоційно-психологічна (засіб емоційної розрядки), 5) ідеологічного й морального виховання, 6) цілісна функція, що включає в себе всі попередні [1, с. 78]. Л. Лаптева називає такі функції: 1) ідеологічна, 2) виховна, 3) інформативно-комунікативна, 4) інтегративна, 5) ігрова, 6) рекреаційно-компенсаторна [8, с. 1240]. Д. Бурменська пропонує такий перелік: 1) комунікативна, 2) ідеологічна або виховна, 3) компенсаторна, 4) рекреативна, 5) ігрова, 6) інтегративна, 7) консервативна, 8) естетична [2].

Як бачимо, наведені приклади (а вони є досить типовими) мають багато спільного – наголос у них зроблено переважно на соціальному вимірі функціонального діапазону свята, але його значення як особливої символічної форми культури залишилось поза увагою.

Метою нашого дослідження є визначення ключових функціональних блоків свята саме як символічної форми культури, що дозволить

окреслити його визначальні функціонально–смыслові грані.

Свято як багатомірне внутрішньо суперечливе явище може бути усвідомлене в усій своїй поліфункціональній значущості тільки за допомогою аналізу його специфічної дієвості як символічної форми, вписаної в загальне тіло культури. Відповідно до такого підходу, історично й логічно первинною є *культуроформуюча* функція свята. Як символічна форма культури, вписана в загальний її текст, свято здійснює *конститутивний* вплив на культурне буття людини. Ця вихідна і визначальна для нього функція може бути конкретизована та розкрита через виділення низки інших.

Насамперед, свято як символічна форма культури здійснює визначальний вплив на *конституювання культурного хронотопу*. В усіх наукових концепціях свято сутнісно співвідноситься із часом. Більше того, воно бере участь у конституюванні самого феномену часу. Як наголошує О. Пігалев, головне завдання кожного свята – створення й підтримання певного спільного ритму [11].

Упорядкований за допомогою свята відлік часу – календар – покладений в основу життєдіяльності будь–якої культурної спільноти (суспільства). Причому, між календарем і святом існують відносини взаємопроникнення: не лише календар впливає на свято, а й навпаки. Святково–календарне взаємопроникнення призводить до того, що «ритм і свято, виступаючи «вузловими» моментами часу реального життя, допомагають створювати основу календаря» [5, с. 57] і разом упорядковують культурний хронотоп. Навіть після закінчення свят, їх упорядковуючий вплив на хронотоп культури не припиняється. З одного боку, «учасники культури переконані, що дія ця актуалізує якесь благо й якийсь вищий порядок речей, освячує при цьому їх звичайне життя» [13, с. 25], а з іншого, внаслідок цього, саме буденне життя сприймається як своєрідна підготовка до майбутніх святково–ритуальних дійств.

Здійснюючи конституювання й структурування часу культури, свято як її символічна форма впливає на конституювання й структурування культурного простору. Ми маємо на увазі, що простір і час в культурі утворюють і єдиний буттєвий, і єдиний символічний смысловий континуум. Адже свято символічно відтворює не тільки сакральний час творення світу, але і його сакральний порядок, ритуально втілюючи його в життя.

Значення свята для конституювання і структурування символічного простору культури можна конкретизувати за допомогою виокремлення ще однієї його фундаментальної складової – *смыслотворення*. Свято вносить і відтворює у культурному бутті сакральні смисли. Але воно виконує не тільки функцію смыслопокладання, а й *упорядкування смислів*. Завдяки вже своєму власному, святковому хронотопу, в якому завжди виділяється якесь головне свято, ця символічна форма культури виконує функцію *ціннісно–*

смыслової інтеграції, а також вибудовує у просторі культури конститутивну для нього *ієрархію* цінностей і смислів, закріплюючи цю ієрархію у відповідних святкових ритуалах. До того ж, саме свято є конгломератом різних елементів зі зворотньо–поступальним рухом. У цьому сенсі в його змісті можна побачити прояв «ідеї вічного повернення», повернення до того, що вже було й підтвердило свою буттєву продуктивність. Регулярно циклічне «повторювання» в святкових ритуалах, у яких символічно втілені й закріплені найбільш значущі для певної спільноти вищі цінності й смисли, а також продуктивний досвід соціокультурного життя, надає святу функціонального значення *колективної пам'яті та механізму культурної спадковості*.

Колективний досвід не транслюється в культурі безпосередньо. Він узагальнюється, осмыслюється, виражається й передається наступним поколінням за допомогою символічної «мови» культури, через сукупність її символічних форм. У цьому сенсі свято (його особлива обрядово–видовищна мова) є символічним вираженням установлених зразків поведінки, зведених до автоматизму їх постійним ритуально–циклічним повторенням. У такий спосіб свято стає резервуаром колективної пам'яті й важливою складовою механізму наслідування традицій, за допомогою яких соціальне життя шукає додаткові опори своєї стабільності. Саме за допомогою свята традиційний досвід відтворюється знову і знову й у такий спосіб передається в часі від покоління до покоління. «Невідомо, якою буде людина через 1000 років, – зазначає В. Ключевський, – але якщо відібрати в сучасної людини цей нажитий скарб свят, обрядів, що дістався їй у спадок, то вона все забуде, всьому розучиться й повинна буде все починати спочатку» [7, с. 4].

У свою чергу, виконуючи ці функції, свято *надає культурній реальності визначеної етнічної та національної специфіки*. У цьому також міститься культууроформуєче значення свята, оскільки культура завжди існує не в «чистому» вигляді, а у визначених етнічних та національних формах.

Як показав компаративний аналіз свят різних народів [3, с. 52], окремі святкові елементи мають загальний характер і можуть повторюватись у традиціях багатьох народів. Це насамперед стосується того пласту свята, який символічно виражає сакральні смисли. Але ці елементи вписані в загальну систему традицій можуть утворювати й нові комбінації з іншими елементами, які вже символічно виражають узагальнений колективний досвід, який є значущим саме для певної культурної спільноти. «Саме в цьому особливому системному взаємозв'язку полягає джерело індивідуальної неповторності культур і трансляції досвіду кожної з них» [10, с. 201]. Цей особливий системний взаємозв'язок надає святу характеру самобутньої й неповторної святкової культури певного народу. Саме в межах такої святкової культури свято може існувати й перетворюватись із певного ідеально–типового конструктору на реальний феномен

культурного буття. І лише в якості святкової культури воно закріплює, укорінює й передає традиційні цінності цієї конкретної культури, визначаючи тим самим її етнічну й національну специфіку.

Функціональне значення свята для конституювання й структурування культурного хронотопу має ще один вимір, зумовлений протиставленням свята будням. Свято у цій компаративній опозиції набуває сенсу особливого, ідеального світу, що добувається до світу звичайного, буденного, виконуючи *компенсаторну* функцію. М. Хренов характеризує її як «терапевтичну» або «катарсичну». По суті, дослідник має на увазі задоволення психофізіологічних потреб, при цьому він вказує на ефект морального очищення від посту та оргій [14, с. 144]. Отже, компенсаторна функція також є багатомірною й обумовлена спроможністю свята задовольняти ті фізіологічні, соціально-психологічні та екзистенційно-психологічні потреби, які не можуть бути задоволені в буденному житті.

Компенсаторне значення свята по відношенню до буднів можна також інтерпретувати як встановлення й підтримання балансу між природним і духовним в людині та її культурному бутті. У цьому проявляється *гармонізуюче значення* свята.

Якщо для буднів визначальною є практична діяльність, праця і, відповідно, практично-перетворювальне освоєння дійсності, практично-перетворювальне ставлення до світу, то для свята визначальною є символічна діяльність, ідеально-духовне освоєння дійсності, духовно-перетворювальне ставлення до світу. Звідси випливає ще одна, *художньо-естетична* функція свята. Вона полягає в тому, що святкові ритуали (дійства), оформленні як вистави, пробуджують, формують і розвивають естетичні почуття та уявлення людини, а також є джерелом народження як окремих видів мистецтва, так і мистецтва як самостійної символічної форми культури.

Художньо-естетична функція також є синтетичною. Вона перетинається з іншими, підсилюється ними й підсилює їх. Свято естетично організує й переформлює перебіг людського життя, вносячи елементи повноти, задоволення й гармонії, порівнюючи і співвідносячи його з уявленнями про ідеальний і природовідповідний спосіб життя, про Благо, Красу й Досконалість. Отже, художньо-естетична функція свята синтезується із смислоформуючою, гармонізуючо-виховною, функціями емоційної та екзистенційної психологічної розрядки тощо, а також перетинається із функціями культурної пам'яті й культурного наслідування.

Художньо-естетичну функцію можна вважати однією з фундаментальних. У сфері свята зароджується естетична свідомість з її здатністю цінувати гарне, народжене національною культурою, і надавати їй особливого змісту. На ґрунті святкової естетичної свідомості формується уява людини, а також здатність радіти й сміятися. Ці

людські можливості об'єктивуються в синкретичних діях танцю, музики, співу, драматичної гри, спортивних змагань тощо [6, с. 32]. На пізніших етапах розвитку людства естетична свідомість спонукає до створення художнього образу, який відповідає життєвим ситуаціям, що допомагає досягати найбільшого ефекту в передачі смислів і вражень. Ефект естетичної функції зростає, адже ситуація причетності супроводжується емоційним піднесенням особистості, який підсилюється впливом зображально-виражальних художніх засобів. Закріплюючись у структурі свята, уся сукупність перерахованих виразних засобів створює особливе святкове світовідчуття, особливу ситуацію готовності людини до сприйняття подій, тому в будь-якому святі важлива не тільки його тема, а й те, як і за допомогою чого вона передається. Свято є носієм досвіду вільного спілкування, а також традиції, уявлень про цінності, у тому числі, й естетичні. Наповнюючи життя людей гармонію, свято виконує свою головну естетичну функцію – *смислоформування соціуму в культуротворчому процесі*.

Зазначимо, що усі вище описані функції свята можуть бути розглянуті не тільки як культуроформуючі, але і як *людиноформуючі*. Таким чином, ми можемо умовно виділити ще одну функціонально-смислову грань свята, яка є для нього базовою. Це виділення є умовним, оскільки людиноформуюча функція свята невідривно пов'язана з культуроформуючою і кожна з них є своєрідною конкретизацією та продовженням одна одної. Водночас, таке відокремлення є теоретично виправданим, оскільки кожна із функціональних граней свята акцентує в його конструктивному потенціалі низку специфічних смислових значень.

Свято *формує у хронотопі культури простір свободи*, сприяє *формуванню й розвитку здатності людини до трансцендентування*, до виходу у світ надутілітарних, вищих, Абсолютних цінностей і смислів. У свою чергу, ця здатність лежить в основі *формування й розвитку духовності* людини. Під духовністю ми розуміємо «ціннісно-смислову форму людини і її буття у світі, що є способом самовизначення, самоактуалізації, самоздійснення і саморозвитку людини в бутті» [4, с. 55]. А оскільки духовність є невід'ємною опосередковуючою ланкою в усіх процесах людської життєдіяльності і найважливішою складовою людського буття й культури, то свято проявляє своє не тільки людино-, а й культуро- та соціоформує значення.

Наявність і відтворення у межах святкового хронотопу святкової картини світу, надає свята *світоглядноформуючого значення*. Світоглядна функція свята невідривно пов'язана зі смислоформуючою, є її своєрідною конкретизацією й продовженням. Саме через смислопокладання, упорядкування смислів і ціннісно-смислову інтеграцію свято бере активну участь у формуванні світорозуміння і світовідношення людини в культурі. Причому, виконуючи світоглядну функцію, свято формує оптимістичне світовідношення, оскільки забезпечує «урочисте

відновлення життя і утворює опозицію не просто звичайним дням (будням), а особливо нещасливим дням» [11].

Світоглядна функція свята є складовою його *виховного потенціалу*. Воно споконвічно є способом залучення підростаючого покоління до традицій, ідей і вірувань предків, а також створює й відтворює певну нормативну регламентацію в культурі, навіть коли порушує цю регламентацію в святковому бешкетуванні, яке, в свою чергу, є не хаотичним розгулом природних пристрастей, а підпорядковане певній ігровій логіці, певним правилам «святкової гри».

Підпорядковуючи особистість певним культурним нормам і правилам, свято також виконує функцію *соціалізації*. Тут ми, по суті, виходимо у теоретичну площину власне *соціальноформуючих функцій* свята.

Соціальноформуюче значення свята реалізується через виконання ним системи соціальних функцій, які (так само як і вже розглянуті) взаємонакладаються і взаємодоповнюють одна одну. До них можна віднести *консолідуєчу, інтегративну, конвенціональну, упорядковуючу, стабілізуючу, мобілізуючу, ідеологічну, комунікативну, символічного подолання соціальних регламентацій і обмежень*.

Колективний характер свят відбиває не просто факт участі в них певної маси людей, а наявність цілком певної єдиної спільноти (групи, що вважає свято своїм надбанням і органічним способом вираження своїх цінностей). Зв'язок свята із самосвідомістю особистості й спільноти припускає в ньому риси відокремлення, що виражають усвідомлення «я» і «ми». Те, що відрізняє представників однієї групи від представників іншої групи, поєднує й гуртує представників цієї самої іншої групи (етнічної, регіональної, територіальної, професійної, вікової і т.д.).

Святкова комунікація забезпечує «узгодження ставлення до абсолютних цінностей». Тим самим, свято виконує функцію *інтеграції* соціальної структури на певній території, а також сприяє задоволенню психологічної потреби членів спільноти в інтелектуальній солідарності та емоційній стабільності. Багатолюдна й анонімна атмосфера святкового спілкування; тісний фізичний контакт, що викликає ефект емоційного зараження; виникнення своєрідної колективної ейфорії породжують колективне почуття й опредмечують у загальному переживанні зв'язок індивіда зі спільнотою, зміцнюючи у свідомості індивіда почуття причетності до цілого.

Особливе місце серед соціальних функцій свята займає *комунікативна*, яку можна розглядати також як культуру— та людиноформуючу. Комунікація, спілкування є наскрізною його складовою. У процесі створення свята обов'язково вибудовуються різні моделі взаємин з потенційною публікою для врахування їх смаків, потреб, установок, оцінок; у цьому випадку сама потреба в художній творчості (створенні свята) залежить від соціальної потреби в спілкуванні. Ще більш

тісний взаємозв'язок між процесами соціального спілкування й святковим дійством виникає безпосередньо в процесі проведення свята: яке свято, які емоції воно викликає, які соціальні й психологічні групи глядачів—учасників присутні на святі і т.д. — усі ці питання винятково важливі для розуміння природи контакту у святковому просторі. Проблема контакту—спілкування важлива й на стадії сприйняття свята: що сприймається у святковій взаємодії, а що не сприймається, що вносять у свято глядачі, чого очікують від нього — усе це надто важливе для розуміння природи спілкування на святі, яке залежить від соціальної нормативності. Не можна залишити поза увагою і посткомунікативну стадію. Усе перераховане дає підстави розглядати свято як унікальний засіб комунікації.

Специфіка святкової комунікації полягає також у тому, що вона виконує особливу інформаційну роль — у ході такої комунікації відбувається передача і засвоєння, досягається краще розуміння особливо значимої (сакральної) для суспільства (індивіда) інформації, зокрема, про досвід подолання кризової ситуації в соціальному житті (екзистенції). Специфічним є й спосіб передачі цієї інформації: важливий не тільки технологічний момент знаходження світолюдської гармонії, а й емоційний досвід переживання цієї події. Найбільш адекватною формою передачі такої інформації стали ритуал і символ.

Свято актуалізує ще один важливий комунікативний аспект. У звичайному повсякденному житті спілкування людей детерміноване їхніми соціальними ролями й статусами, таким чином, існує певна комунікативна регламентація. Натомість, у святі така регламентація долається. Святкова комунікація набуває характеру «події поза заборонами», а саме свято перетворюється на «комунікацію з приводу свободи» [9, с. 12]. Комунікація між учасниками свята тяжіє до звичайного людського діалогу з приводу священного, а, отже, значимого для всіх і особисто для кожного. У ситуації свята повсякденні вікові, статеві, ієрархічні відмінності втрачають сенс. Захоплені ідеєю свята, люди перероджуються для особливих людських відносин в атмосфері радості й достатку.

Подібна позиція характерна майже всім святковим формам; вона пов'язана з допоміжними святковими аспектами, що занурюють людину в стан гри, «інобуття»; вона дістає на поверхню глибоко сховані мотивації, що ніколи не проявляли себе в реальній дійсності. Накладені на різноманіття страв і алкогольних напоїв, ці позиції знімають культурні норми й заборони, підспудно диктуючи людині можливість (або навіть необхідність) долати соціальні регламентації і обмеження. І в цьому *символічному подоланні соціальних регламентацій і обмежень* полягає, як це не парадоксально, ще одна соціальна функція свята. Адже таке символічне подолання є необхідним для зняття вже не тільки емоційно—психологічної, а й соціальної напруги, породженої соціальними нормативами і

регулятивами, які жорстко детермінують соціальне життя індивідів. У цьому також проявляється компенсаторна функція свята, але вже у соціальній площині.

Підсумовуючи зазначимо, що свято є складним і багатограним феноменом культури. Усі його функції глибоко взаємопов'язані, тому виділення однієї з них розриває цілісне уявлення про нього як комплексне явище й про складну природу цього феномену. До того ж функціонування свята відбувається в процесі постійної й безперервної взаємодії самого феномену із зовнішнім середовищем в історично–конкретних просторі й часі, тому зміст і місце функцій у його структурі постійно змінюються.

Запропонований нами варіант класифікації, який ґрунтується на окресленні ключових функціонально значущих граней свята, звісно не претендує на абсолютну завершеність і вичерпність. Як ми зазначали на початку, не існує єдино вірної класифікації свята, оскільки будь–яка класифікація, узята окремо, буде умовною. Проте, отримані результати розширюють знання про свято як соціально–культурний феномен і дозволяють наблизитись до усвідомлення методології його вивчення.

Список використаних джерел

1. Белоусов, ЯП., 1974. 'Праздники старые и новые', Алма–Ата: *Казахстан*, 200 с.
2. Бурменская, ДБ., 2008. 'К вопросу о роли праздника в жизни общества', «Известия РГПУ им. А. И. Герцена. Аспирантские тетради», СПб: *Книжный дом*, с.43–48.
3. Ванченко, ТП., 2009. 'Культуролого–антропологические основания праздника: семантико–семиотические аспекты': дисс. ... доктора философ. наук: 24.00.01, Тамбов, 319 с.
4. 'Духовні засади громадянського суспільства: українські реалії', 2007, М. Степаненко, І. Степаненко, *Громадянське суспільство в Україні за доби глобалізації: ціннісно–нормативне та інституційне забезпечення його розбудови*, К., с.54–73.
5. Жигульский, К., 1985. 'Праздник и культура. Праздники старые и новые: Размышления социолога', пер. с польского и вступ. ст. А. И. Арнольдова, М.: *Прогресс*, 336 с.
6. Захаров, АВ., 1988. 'Феноменология праздничного мироощущения', *Общество, культура, мировоззрение: сб. ст.*, М.: *Институт философии АН СССР*, с.27–38.
7. Ключевский, ВО., 1990. 'Исторические портреты. Деятели исторической мысли', М.: *Правда*, 623 с.
8. Лаврикова, ИН., 2015. 'Праздничное явление: Потребности и функции', *Философия и культура*, №8 (92), с.1239–1245.
9. Мазаев, АИ., 1978. 'Праздник как социально–художественное явление', М.: *Наука*, 392 с.
10. Макарян, ЭС., 1983. 'Теория культуры и современная наука: Логико–методологический анализ', М.: *Мысль*, 284 с.
11. Пигалев, АИ. 'Праздник', *Философский словарь*. [online] Доступно: <http://www.onlinedics.ru/>.
12. Поправко, ОВ., 2012. 'Фундаментальність свята у культурному бутті людини', *Мультиверсум. Філософський альманах: зб. наук. праць*, гол. ред. В. В. Лях, К., Вип.3 (111), с.106–116.
13. Хейзинга, И., 1997. 'Homo Ludens; статьи по истории культуры', пер., сост. и вступ. ст. Д. В. Сильвестрова; коммент. Д. Э. Харитонович, М.: *Прогресс – Традиция*, 416 с.
14. Хренов, НА., 1998. 'Мифология досуга', М.: *Государственный республиканский центр русского фольклора*, 448 с.

References

1. Belousov, JaP., 1974. 'Prazdniki starje i novye (Holidays old and new)', Alma–Ata: *Kazakhstan*, 200 s.

2. Burmenskaja, DB., 2008. 'K voprosu o roli prazdnika v zhizni obshhestva (To the question of the role of the holiday in society)', «Izvestija RGPU im. A. I. Gercena. Aspirantskie tetradi», SPb: *Knizhnyj dom*, s.43–48.

3. Vanchenko, TP., 2009. 'Kul'turologo–antropologicheskie osnovanija prazdnika: semantiko–semioticheskie aspekty (Cultural–anthropological foundations of the holiday: semantic–semiotic aspects)': diss. ... doktora filosof. nauk: 24.00.01, Tambov, 319 s.

4. 'Duhovni zasady gromadjans'kogo suspil'stva: ukrai'ns'ki realii' (Spiritual principles of civil society: Ukrainian realities)', 2007, M. Stepanenko, I. Stepanenko, *Gromadjans'ke suspil'stvo v Ukrai'ni za doby globalizacii': cinnisno–normativne ta instytucijne zabezpechennja jogo rozbudovy*, K., s.54–73.

5. Zhigul'skij, K., 1985. 'Prazdnik i kul'tura. Prazdniki starje i novye: Razmyshlenija sociologa (Holiday and culture. Holidays old and new: Reflections of a sociologist)', per. s pol'skogo i vstup. st. A. I. Arnol'dova, M.: *Progress*, 336 s.

6. Zaharov, AV., 1988. 'Fenomenologija prazdnichnogo mirooshhushhenija (Phenomenology of festive world perception)', *Obshhestvo, kul'tura, mirovozzrenie: sb. st.*, M.: *Institut filosofii AN SSSR*, s.27–38.

7. Kljuchevskij, VO., 1990. 'Istoricheskie portrety. Dejatel'i istoricheskoi mysli (Historical portraits. Figures of historical thought)', M.: *Pravda*, 623 s.

8. Lavrikova, IN., 2015. 'Prazdnichnoe javlenie: Potrebnosti i funkcii (Festive Phenomenon: Needs and Functions)', *Filosofija i kul'tura*, №8 (92), s.1239–1245.

9. Mazaev, AI., 1978. 'Prazdnik kak social'no–hudozhestvennoe javlenie (Holiday as a social and artistic phenomenon)', M.: *Nauka*, 392 s.

10. Makarjan, JeS., 1983. 'Teorija kul'tury i sovremennaja nauka: Logiko–metodologicheskij analiz (The theory of culture and modern science: Logical and methodological analysis)', M.: *Mysl'*, 284 s.

11. Pigalev, AI. 'Prazdnik (Celebration)', *Filosofskij slovar'*. [online] Dostupno: <http://www.onlinedics.ru/>.

12. Popravko, OV., 2012. 'Fundamental'nist' svjata u kul'turnomu butti ljudyny (Fundamentality of the holiday in the cultural life of man)', *Mul'tyversum. Filosofsk'kyj al'manah: zb. nauk. prac'*, gol. red. V. V. Ljah, K., Vyp.3 (111), s.106–116.

13. Hejzinga, I., 1997. 'Homo Ludens; stat'i po istorii kul'tury (Homo Ludens; cultural history articles)', per., sost. i vstup. st. D. V. Sil'vestrova; koment. D. Je. Haritonovich, M.: *Progress – Tradicija*, 416 s.

14. Hrenov, NA., 1998. 'Mifologija dosuga (Leisure Mythology)', M.: *Gosudarstvennyj respublikanskij centr russkogo fol'klora*, 448 s.

* * *